

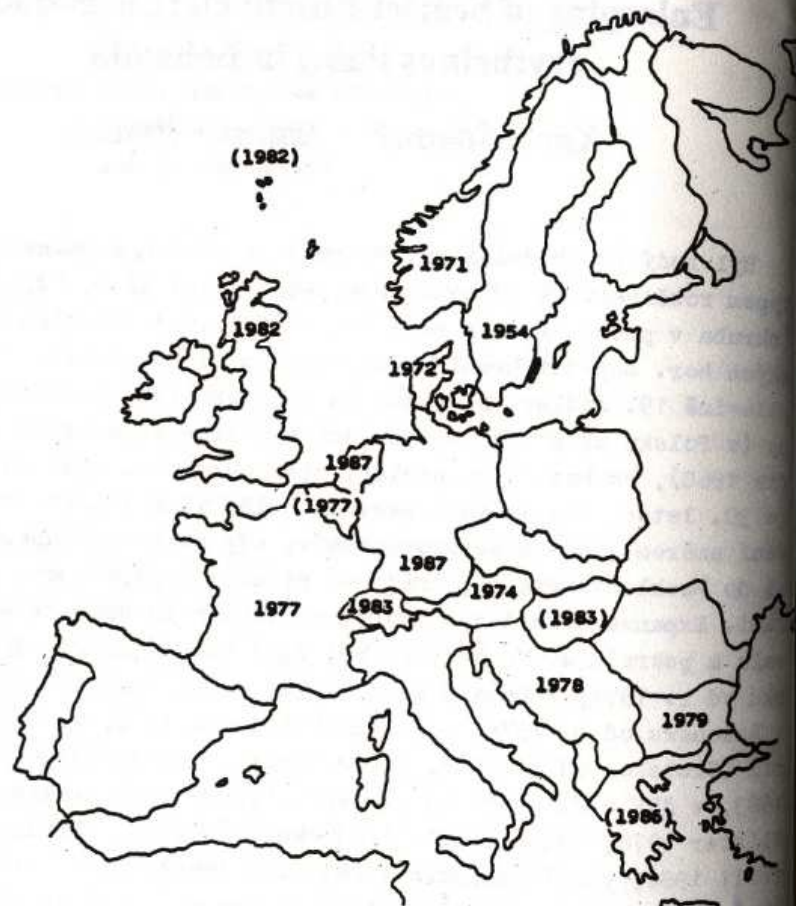
ŠÍŘENÍ HÝLA RUDÉHO (*Carpodacus erythrinus* Pall.) V ČESKÝCH ZEMÍCH

Enlarging of Scarlet Rosefinch (*Carpodacus erythrinus* Pall.) in Bohemia

Karel Štastný, Vladimír Bejček

Hýl rudý (*Carpodacus erythrinus*) je druhem s palearktickým typem rozšíření. K východu sahá jeho výskyt až po Tichý oceán (zhruba v pruhu širokém mezi 50. - 65.°s.š.), na jihu do asijských hor. Západní hranice jeho areálu silně kolísá. V první polovině 19. století se posunula k jihozápadu do střední Evropy (v Polsku až do okolí Wroclawi a k Jizerským horám - Józefik 1960), na konci 19. století opět ustoupila zpět na východ. Ve 30. letech 20. století nastala další vlna silného rozšiřování směrem jiho- i severozápadním, kdy na severozápadě pronikl až do Mecklenburska a jižněji ve střední Evropě znovu až k Wroclawi. Expanze naznačeným směrem v dalších letech stále pokračovala a pokračuje. Ve Švédsku hýl rudý hnízdí od r. 1954, v Norsku od r. 1971, v Dánsku od r. 1972, možná však již od r. 1966, v Rakousku od r. 1974, v Jugoslávii od r. 1978, ve Velké Británii (Skotsko) od r. 1982, ve Švýcarsku (hnízdění pokus) od r. 1983, v SRN a Nizozemí od r. 1987 (Dybbro 1976, Acklam 1977, Glister 1978, Hudec et al. 1983, Mullins 1984, Zbinden, Schifferli 1984, van Ijzendoorn 1988, Hill 1989). První hnízdění výskyty byly zaznamenány v r. 1977 ve Francii (Dubois 1979) a v r. 1979 v Bulharsku (Michev 1982). Za zmínku jistě stojí i vůbec první výskyty v Belgii (II. 1977 - de Liedekerke, Tombeur 1979), na Faerských ostrovech (IX.1982 - Bloch 1983), v Maďarsku (IX.1983 - Haraszthy 1984) a v Řecku (X.1986 - III.1987 - Handrinos 1988) - mapa č. 1.

První zahnízdění v Československu bylo doloženo už v r.1846 v Tisovci na Slovensku (Hudec et al. l.c.). V tomto století zjistil první hnízdění na Slovensku u Liptovského Hrádku v

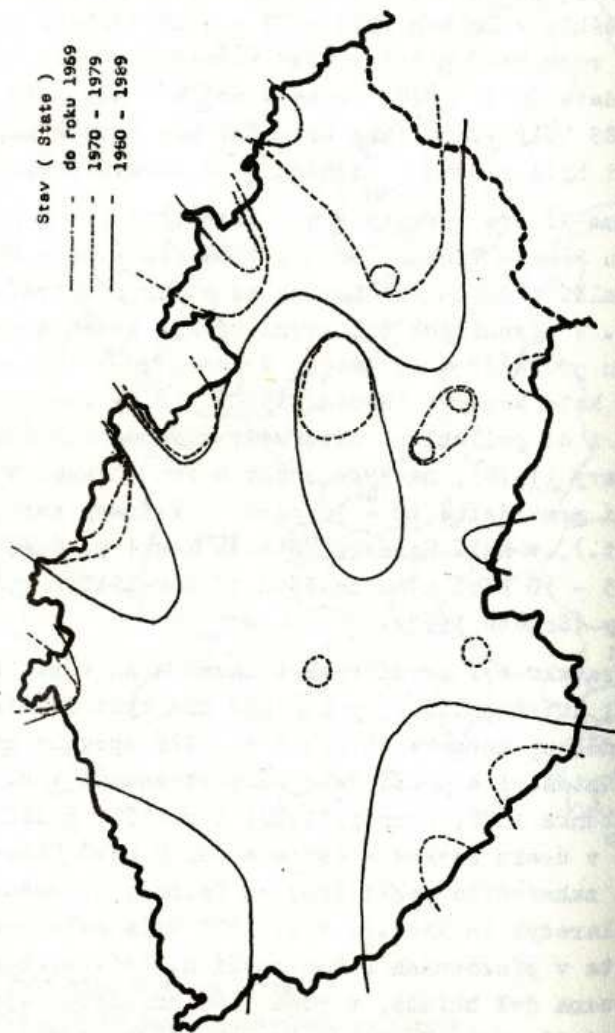
Obr. 1 Rozšíření hýla rudého v Evropě
 Fig. 1 Distribution of Scarlet Rosefinch in Europe

r. 1959 Turček (1961), na Moravě u Tovačova v r. 1962 Kozák (1963) a v tomtéž roce zřejmě i v městě Albrechticích v Nížkém Jeseníku Hovjacek (Kondělka, Kubenka 1968), v Čechách v Krkonoších v r. 1968 Miles (1969a).

K poznání dalšího šíření a vzrůstu početnosti hýla rudého nejvýznamněji pomohla dvě mapování hnízdního rozšíření ptáků. První proběhlo v letech 1973 - 77 a jeho výsledkem je Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR (Šťastný et al. 1987), obsahující i data do r. 1979, druhé v období 1985 - 89. Roky 1969, 1979 a 1989 byly vzaty jako hraniční při tvorbě mapy zachycující expanzi hýla rudého v Čechách a na Moravě (mapa č. 2).

Pomineme-li dva výskyty v 60. letech na jižní Moravě (1965, Střelice u Brna - Vačkář, Balát; 1967 Studenec - Havlín 1969), centrem dalšího šíření na Moravě se staly především Jeseníky a Ostravsko. V Jeseníkách byl první výskyt samce a samice s hnízdní nažinou prokázán v r. 1969 u Vrbna (Beneš 1971), hnízdění v r. 1970 u Malé Morávky (Souček 1970). Od té doby se hýli rudí rozšířili i do přilehlého cípu severovýchodních Čech, do močálů u Vidnavy (1978), na Rýmařovsko a Bruntálsko. V okolí Jeseníku hnízdí pravidelně 10 - 16 párů, u Vidnavy asi 5 párů (Hajný in litt.), v Malé Morávce, Starém Městě p. Sněžníkem a Horní Lipce 5 - 10 párů a na dalších 10 lokalitách byly zjištěny 1 - 3 páry (Souček 1990).

Na Ostravsku byl první výskyt zaznamenán v r. 1965 u Pudlova (Kondělka, Kubenka l.c.), v r. 1968 zde bylo doloženo první hnízdění (Kondělka, Kubenka 1970). V r. 1976 zpívalo na 4 km úseku Koblov - Antošovice podél řeky Odry 11 samců, v r. 1978 13 - 15 samců (Kubenka 1976; Korner 1978); v r. 1981 hnízdilo podél Ostravice v úseku Paskov - Ostrava asi 5 párů (Knot in litt.); v r. 1984 zahnízdilo podél Odry od Ostravy po Bohumín 8 - 10 párů (Stolarczyk in litt.). V r. 1977 byla nalezena nová hnízdní lokalita v pískovných u Hustopečí n. Bečvou, kde byla v r. 1978 nalezena dvě hnízda, v roce 1984 hnízdilo nejméně 7 a v r. 1985 asi 10 párů (Dvorský, Dvorská 1988, 1989). V r. 1979 vyhnízdil hýl rudý v Moravskoslezských Beskydech u přehrady Šance (Pavelka in litt.). Do konce 70. let byla tímto druhem obsazena další část severní a střední Moravy od polských hranic

Obr. 2 - Postup šíření hýle rudého (*Carpodacus erythrinus*) v českých zemích
 Fig. 2 Progression of enlargement of Rosalia Rosefinch (*Carpodacus erythrinus*) in Bohemia

po Přerov a Kroměříž a téměř až po Valašské Klobúky. V konci 80. let hýl rudý zasahoval až na jižní Moravu téměř po Brno (Hudec) a Uherské Hradiště (Macháček). Tendencím šíření se v této oblasti poněkud vymyká výskyt mezi Klentnicí a Pálavou v r. 1978 (Kašpar in litt.).

V Čechách se hned první doložené hnízdění v r. 1968 v Krkonoších stalo svým způsobem unikátní. Hnízdo bylo totiž nalezeno nad Labským vodopádem v klečovém porostu v nadmořské výšce 1305 m, takže jde zřejmě o nejvýše zjištěné hnízdění v horách celé Evropy (dospělí ptáci byli pozorováni až u horní hranice klečového pásma ve výšce 1472 m n.m.). Do konce 60.let obsadil tento druh montánní stupeň Krkonoš a Rýchor, v období 1973 - 77 se dostal zhruba až po Vrchlabí a jeho početní stav byl v r.1987 odhadnut na 25 - 35 párů s prognózou dalšího šíření (Miles 1969 b, 1987). V r. 1985 se zpívající samci objevili již u Dolního Bousova (Antoš, Kverek), v letech 1985 - 86 v podhůří Jizerských hor (Dostrašil), kde bylo hnízdění doloženo v r. 1989 (Lubas in litt.).

Šumava je hýlem obsazena od r. 1973, jeho početnost prudce stoupla hlavně v 80.letech. V rámci ornitologického výzkumu Šumavy bylo v r. 1984 zjištěno v úseku 20 - 25 km od Lenory po Lipno nejméně 60 zpívajících samců. V r. 1987 bylo sčítání zopakováno asi na dvou třetinách území a byla zjištěna ještě větší hustota: 30 - 40 samců od Pece po Borová Lada. Relativně snad nejvíce jich bylo nalezeno v osadě Chlum - z celkového počtu 10 chalup zpívali samci na zahrádkách 7 z nich (Janda, Bürger in litt.). (Synantropizace je u tohoto druhu nápadným jevem, zjištěným na většině našeho území.)

Ze Šumavy se hýl rudý rozšířil i do přilehlých částí jižních (zpívající samce již v r. 1970 na třeboňských loukách - Voneš in litt.), resp. západních Čech, takže v současné době se vyskytuje až na Strakonicko (1988 zpívající samec u Tchořovic - Pykal in litt.). Písecko (hnízdění v Píseckých horách v r.1985 - Hirt, Pecl in litt.) a Českokrumlovsko (Bürger). S šumavským centrem šíření jistě souvisí i doložené hnízdění v Českém lese u Nemanic v r. 1990 (Hána, Škopek), které lze pokládat za hnízdění lokalitu zcela jistě i v letech 1985 - 89 (vstup do hraničního pásma byl zakázán) a možná i mnohem dříve, jak o tom svědčí

poznánka Hůrky (1987) o výskytu na Demažlicku po r. 1980.

V 80. letech se v jižních Čechách hýlí rudí objevili i na Dačicku a Slavonicku (1982, 1987 - Růna). Toto území možná souvisí s oblastí výskytu tohoto druhu na rakouské straně státní hranice, datovaném po r. 1961 (Prokop 1986).

Od r. 1973 jsou prokázány hnízdní výskyty i ve Šluknovském výběžku (Malý, Štill), v podhůří Orlických hor (Diviš) a na Poličsku (hnízdění v r. 1974 - Šimon, Rejman). Poslední dvě jmenovaná místa se možná stala výchozími body pro šíření do Orlických hor (spíše postup z Jeseníků) a na Českomoravskou vysočinu.

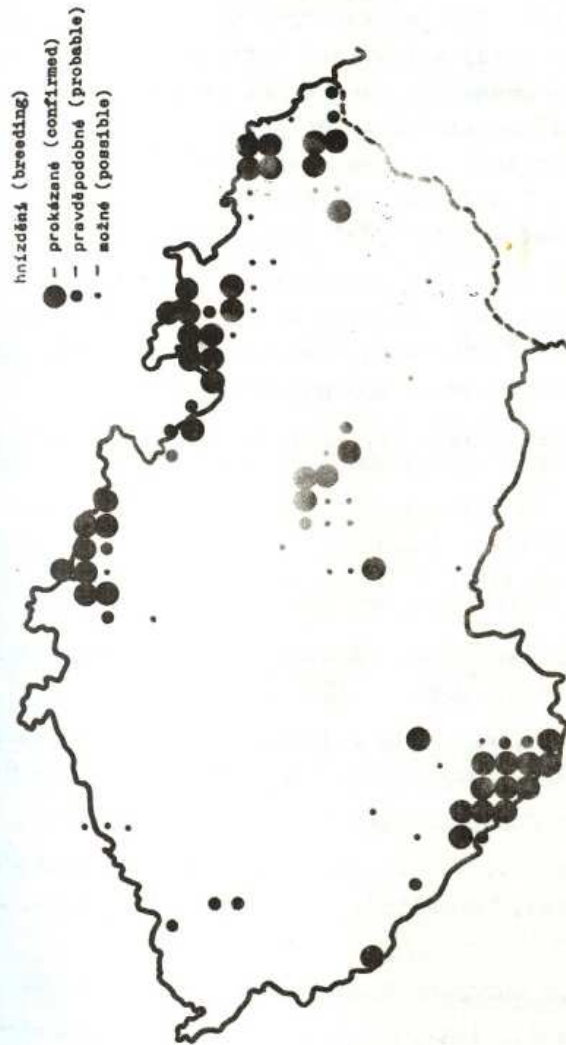
V Orlických horách bylo hnízdění doloženo v r. 1978 u Deštné (Bělka, Volf 1979), v r. 1979 už byla nalezena tři hnízda a pozorováno celkem 12 zpívajících samců (Volf in litt.) a v r. 1989 zpívalo jen intravilánu obce Deštná až 10 samců (Bělka in litt.). V 80. letech se orlická a jesenická populace přes Králický Sněžník spojily.

Na Českomoravskou vrchovinu se hýl rudý rozšířil patrně ze Svitavska a Poličska. První výskyty i hnízdění spadají do r. 1980 do okolí Přibyslavi, Žďáru nad Sázavou a mezi Jihlavu a Humpolec (Kunstmüller in litt.). Na některých lokalitách (Kameničky, Milovy) hnízdil už v roce 1988 v počtu kolem 5 párů (Eleder in litt.). Z oblasti Českomoravské vrchoviny pronikl hýl rudý zřejmě i do Železných hor v r. 1989 (Plesník).

Krušné hory, resp. Podkrušnohoří byly obsazeny až v 80. letech. V západní části spadá první výskyt do roku 1983, hnízdění do r. 1984 (Ostrov nad Ohří - Teplý in litt.), ve východní části do r. 1985 (Černice - Bejček). V roce 1987 pronikl hýl rudý i do okrajové části Doupovských hor, jejichž osídlení lze v brzké době očekávat (Bušek et al. 1990). Na tuto oblast zřejmě navazuje i výskyt v okolí Chebu v r. 1980 (Jäger in Hůrka 1987).

Kromě Dolního Bousova existuje ve Středočeském kraji jen jeden další doklad o hnízdním výskytu v r. 1977 - zpívající samec u Benešova (Salášek in litt.).

V současné době (mapování 1985 - 89 - mapa č. 3) se hýl rudý vyskytuje pravidelně v několika centrech, která se stále rozšiřují a také hnízdní hustota v nich stoupá. V Krkonoších a jejich

Obr. 3 Hnízdní rozšíření hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) v českých zemích v letech 1985-1989
Fig. 3 The breeding distribution of Scarlet Rosefinch (*Carpodacus erythrinus*) in Bohemia within 1985 - 1989

podhůří a částečně již i v Jizerských horách odhadujeme počet hnízdicích párů na 40 - 60. Na Šumavě a v přilehlých oblastech jižních a částečně i západních Čech hnízdí s největší pravděpodobností kolem 80 - 100 párů. Na Českomoravské vrchovině (ev. i v jejím širším okolí) je stav 20 - 30 hnízdicích párů. Orlické hory (10 - 20 párů) a Králický Sněžník s Hrubým a Nízkým Jeseníkem a jejich podhůřími jsou další významnou oblastí výskytu s celkovým počtem asi 60 - 100 páry. V nejvýchodnější oblasti - Opavsku, Ostravsku a Moravskoslezských Beskydech žije zhruba 50 - 70 párů. V nejnověji osídlované krušnohorské až doupovské oblasti se zatím počet párů pohybuje od 5 - 15.

V letech 1973 - 77 byla početnost na území českých zemí odhadnuta na 30 - 50 párů (Šťastný et al. l.c.). Za dalších zhruba 15 let, v období 1985 - 89, se celkový stav hýla rudého zvýšil asi osmkrát - na 270 - 400 hnízdicích párů.

Key words: Scarlet Rosefinch, enlarging - data from Bohemia and Moravia, estimate of recent population.

LITERATURA

- Acklam, G., H., 1977: European News. Brit. Birds, 70: 219
- Bělka, T., Volf, Z., 1979: Hýla rudý (*Carpodacus erythrinus*) v Orlických horách. Živa, 3: 109
- Beneš, B., 1971: Výskyt hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) v Hrubém Jeseníku. Čas. Slezs. muz. Opava, 20: 86 - 87
- Bloch, O., 1983: European News. Brit. Birds, 76: 570
- Bušek, O., Tejrovský, V., Zavadil, V., 1990: Obratlovci Doupovských hor (Aves, Mammalia). Sbor. Západočes. muz., Plzeň, Přír. 76: 1 - 52
- Dubois, P., 1979: European News. Brit. Birds, 72: 280
- Dvorský, Dvorská J., 1988, 1989: Ornitologická pozorování, Zprávy MOS, 44: 127 - 136, 45: 139 - 141
- Dybbro, T., 1976: De danske ynglefugles' udbredelse. Dansk Ornithologisk Forening, København, 293 pp.
- Geister, J., 1978: European News. Brit. Birds, 71: 587

- Handrinos, J., 1988: European News, Brit. Birds, 81: 22
- Haraszký, L., 1984: European News. Brit. Birds. 77: 242
- Havlín, J., 1969: Hýla rudý, *Erythrinus erythrinus* (Pall.) u Náměšťských rybníků. Sbor. Ořír. klubu při západomor. muz. v Třebíči, 7: 9 - 10
- Hill, A., 1989: European News, Brit., Birds, 82: 23
- Hudec, K., et al., 1983: Fauna ČSSR Ptáci 3/II. Academia Praha: 1070 - 1077
- Hůrka, I., 1987: Soupis ptačích druhů zjištěných na území západní části Československa. Sbor., Západočes. muz., Plzeň, Přír., 62: 1 - 59
- van Ijzendoorn, E., 1988: European News. Brit. Birds, 81: 338
- Józefik, 1960: Modyfikacje południowo - zachodniej granicy zasięgu *Erythrina erythrina erythrina* (Pall.) na przestrzeni dwóch ostatnich stuleci. Acta orn., 5, 11: 307 - 324
- Kondělka, D., Kubenka, A., 1968: Das Vorkommen und Listen von Karmingimpeln (*Carpodacus erythrinus*) im Gebiet des Flusses Odra und Nízký Jeseník - Gebirge. Čas. Slezs. muz. Opava 17: 181 - 183
- Kondělka, D., Kubenka, A., 1970: Hnízdění hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) u Bohumína, Sylvia, 18: 246 - 247
- Kozák, V., 1963: Hnízdění hýla rudého, *Erythrina erythrina* e. (Pall.) v r. 1962 na Moravě. Zool. listy, 12: 357 - 359
- Kubenka, A., 1976: Ornitologická pozorování v Severomoravském kraji v roce 1976 (nepubl.)
- Kubenka, A., Kornen, K., 1978: Ornitologická pozorování v Severomoravském kraji v roce 1978 (nepubl.)
- de Miedekerke, R., Tombeurz, I.F.J., 1979: European News. Brit. Birds, 72: 592
- Mochev, T., 1982: European News. Brit. Birds, 75: 271
- Niles, P., 1969 a: Der Karmingimpel (*Carpodacus erythrinus* Pallas) als Brutvogel im Gebiet des Riesengebirge - Nationalparkes - Opera Carcontica, 6: 85 - 91

- Miles, P., 1969 b: Některé poznatky z vertikálního rozšíření ptactva v Krkonoších. Živa, 17: 188 - 191
- Miles, P., 1987: Hýl rudý - nový obyvatel Krkonoš. Krkonoše, 10: 16 - 17
- Mullins, J. R., 1984: Scarlet Rosefinch in Scotland. Brit. Birds, 77: 133 - 135
- Prokop, P., 1986: Brutvogelkartierung 1981 bis 1985. Ornithologischer Informationsdienst. Vorläufiges Endergebnis Folge 42
- Souček, J., 1970: Hýl rudý - *Carpodacus erythrinus* (Pallas) hnízdí v Hrubém Jeseníku, Campanula, 1: 53 - 56
- Souček, J., 1990: Hnízdění a potrava hýla rudého na severozápadní Moravě a v přilehlé části severovýchodních Čech (v tisku - Živa)
- Šťastný, K., Randlík, A., Hudec, K., 1983: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/77. Academia Praha, 483 pp.
- Turček, F.J., 1961: Hniezdenie červenáka - *Carpodacus erythrinus erythrinus* v oblasti Vysokých Tater na Slovensku. Zb. prác o TANAP, 4: 247 - 253
- Zbinden, N., Schifferli, L., 1984: European News. Brit. Birds, 77: 591

Adresa autorů: RNDr. Karel Šťastný, RNDr. Vladimír Bajčec
Ústav aplikované ekologie VŠZ
Kostelec nad Č. Lesy
281 63